

Astronautům Apolla 12 dělal u tradiční snídani společnost opičák Irving Glick – plyšový žert pro velitele Petea Conrada...

Tradice a pověry v americké kosmonautice

Jaké rituály provozovali astronauti Spojených států předtím, než začalo odpočítávání jejich startu? Tradice a pověry v americké kosmonautice v rozhovoru barvitě přibližuje pedagog, popularizátor a také jeden z pravidelných autorů Tajemství vesmíru Ondřej Šamárek

Ptala se Jana Žďárská

Pilotované výpravy do vesmíru představují velmi náročnou disciplínu a na posádky při nich čekají nej-různější nástrahy, komplikace i nebezpečí. Každé misi se samozřejmě věnuje maximální pozornost a péče. Přesto mají astronauti také různé rituály, jimiž se snaží si zabezpečit hladký průběh svého letu. Vydejme se tedy nyní do Spojených států a zastavme se nejprve u posádek programu Apollo. Gorila u snídaně

Posádka Apolla 12 proslula jako velmi sehraná, a všichni prý navíc byli velcí vtipálci...

Velcí vtipálci a velmi uvolnění muži... A přitom opravdu špičkoví piloti a specialisté. Všichni tři se znali již z dřívějších a podle všeho se jednalo o nejsheřnější a nejstmelnější posádku ze všech lunárních misí. Zřejmě i díky příjemné atmosféře, která kolem této party panovala, se uvolnil také personál – a jako dalšího kolegu jim ke snídani přinesl vycpanou gorilu. Velitel Pete Conrad ji pojmenoval Irving Glick a stala se neoficiálním maskotem mise. Jinak snídání byla víceméně stejná již od dob prvních amerických kosmických letů. Jednalo se o nízkozbytkové menu, zahrnující hlavně steak, vejce, toast, džus a kávu.

Odehrávaly se takové slavnostní snídání i v éře raketoplánů?

Tehdy už panovala maličko složitější situace, protože se média mnohem víc snažila přinést nějaké zajímavosti ze života astronautů. A taková snídání samozřejmě představovala velmi zajímavé téma. Kvůli tomu se postupně i snídání jednotlivých posádek stávaly spíš formálnějšími. Pravdou ovšem zůstává, že se před každým startem raketoplánu nacházel na snídaňovém stole dort s emblémem mise. A zároveň je třeba připomenout, že byl sice k nakousnutí, ale nikdy se ho nikdo ani nedotkl. Jistě by totiž nebylo úplně dobré dopřávat si sladké

Kdo je...

Ondřej Šamárek, 1. část

Rodák z Opavy, kde dnes pracuje jako speciální pedagog, se ke kosmonautice dostal už v dětství, díky publikaci Karla Pacnera **Kosmonauti 20. století**. Od té doby ho lety do vesmíru fascinovaly a doslova hltal každou takovou knihu, která se mu dostala do ruky. V roce 2012 objevil diskusní fórum **Kosmonautix**, kam kromě běžných příspěvků začal psát také miniseriál **Kritické momenty kosmonautiky**. Následovalo dalších jedenáct seriálů, mimo jiné

o programech Gemini, Almaz, MOL, Skylab, Saljut, Mir a dalších. Kritické momenty kosmonautiky a **Vesmírné osudy**, na nichž spolupracoval s Lukášem Houškou, se posléze přetavily do knižní podoby. Kromě seriálů a článků pro Kosmonautix píše Ondřej Šamárek rovněž pro různá periodika, včetně Tajemství vesmíru. Spolu se svou partnerkou stojí také za podcastem **Time4Space**, který se věnuje rozšiřování povědomí o kosmonautice ve formě přístupných pro všechny zájemce.

tučné jídlo před pobytem ve spárech mikrogravitace. Zejména u nováčků nemohl nikdo předvídat, jak bude jejich žaludek vesmírné prostředí snášet.

Traduje se, že dokonce existovala takzvaná jednotka nevolnosti. Jak vlastně vznikla?

Šlo o jeden garn a dané pojmenování vzniklo v době startu mise STS-51D.

Personál jim ke snídani jako dalšího kolegu přinesl vycpanou gorilu. Velitel Conrad ji okamžitě pojmenoval Irving Glick a stala se neoficiálním maskotem Apolla 12

Členem její posádky byl totiž i kongresman Jake Garn, který do vesmíru letěl v podstatě jako takový politický turista, přestože patřil k velmi zkušeným pilotům. Na

Karetní hra Possum's Fargo představuje zavedenou tradici a nechybí nejen v den startu, ale ani při generální zkoušce odpočtu

oběžné dráze mu ovšem bylo natolik špatně, že ostatní astronauti – tak trošku z žertu na základě uvedené zkušenosti – ustavili neoficiální jednotku kosmické nevolnosti. A právě jeden garn představuje nepřekročitelné maximum, protože Garnovi opravdu nebylo vůbec dobře.

Nalepené podpisy

Astronauti prý před startem mimo jiné hráli karty. Co jim měl zmíněný rituál zajistit?

Po snídani a dalších nezbytných úkonech si posádka oblékla skafandry a poté skutečně následovala karetní hra Possum's Fargo neboli takový zvláštní mix klasické české vojny a pokeru. Astronauti při ní stojí kolem stolu a hrají na co nejhorší kartu tak dlouho, dokud neprohraje velitel. Teprve poté mohou nastoupit do autobusu a odjet na startovací rampu. Říká se, že velitel prohrou v podstatě vyčerpá svůj příděl smůly pro danou misi, což se myslím vcelku hodí. Possum's Fargo se přitom hraje dodnes, a to i při nácvicích.

Snídani tedy máme úspěšně za sebou a nyní je čas se přesunout na rampu. Jakým způsobem americké posádky uvedenou cestu podnikaly?

Transportní prostředky se v průběhu času hodně měnily. Kupříkladu v době misí Apollo šlo o dodávky či mikrobusy, zatímco dnes se využívají vozy Tesla model X od stejnojmenné firmy Elona Muska.

Před nasednutím do vozidla se astronauti ještě „podepisovali“. O co přesně šlo?

V tomto případě se nejednalo o podpis jako takový, ale o emblém konkrétní mise. Řečeno s trochou nadsázky mají totiž všichni astronauti či kosmonauti tendenci lepit emblémy své mise, kam jen to jde. Podobným způsobem je proto polepený prakticky i celý východ z budovy k vozidlům. Přitom ani dnes, kdy se létá v Crew Dragonech firmy SpaceX, nejde o výjimku a lepi se dál.

Posádky Crew Dragonů se na rampu přesouvají stylově v elektromobilech Tesla model X

proto Wendtovi věnoval obrovskou zápalku, která měla symbolizovat zapálení motorů jakýmkoliv způsobem právě proto, že se jejich aktivace při startu zmíněné mise několikrát nezdařila. A zajímavý byl i suvenýr od Michaela Collinse z Apollo 11, který vášnivému rybaři Guenterovi přinesl velkého trofejního pstruha.

Našly se mezi dárky i některé podivné či ne zcela vhodné předměty?

Například Alan Shepard z Apolla 14 věnoval Wendtovi helmu se svastikou. Myslím, že to už bylo za hranou, protože Guenter byl jako mladík za druhé světové války členem luftwaffe, což se o něm vědělo. Shepard ovšem proslul svým mírně divokým humorem. Nicméně Guenter mu uvedený dárek docela zajímavě oplatil: Věnoval mu totiž takzvaný Lunar Explorer Support Equipment neboli „podpurné vybavení lunárního výzkumníka“ – ve skutečnosti klasickou stařecskou hůl. Takže si pánové nezůstali nic dlužní. Dnes ale popsaná tradice téměř pohasla a dárky se už nedávají.

Nášivky a zvonec

Rodí se naopak i nějaké nové tradice?

Rozhodně ano. Jednu z nich založili v květnu 2020 Doug Hurley a Bob Behnken, posádka prvního pilotovaného letu kosmické lodi Crew Dragon. Když už byli upoutaní v křeslech a uzavírací tým se s nimi loučil, bylo v televizním přenosu z kabiny dobře vidět, jak astronauti jeho členům určitým způsobem pokynuli, ti si následně sundali své nášivky na suchý zip se jmenovkami a dali je posádce.

Dárky před startem

Probíhaly nějaké důležité rituály i na startovací rampě?

Na rampě následoval zvláštní rituál s názvem „Poslední toaleta na Zemi“. Ještě než se totiž astronauti usadí do lodí, je dobré si odskočit. I když se totiž start odehraje v určeném čase, přece jen to pro ně znamená několik hodin vleže na zádech s vyvýšenými nohama. A právě proto přišla ke slovu toaleta přímo na rampě. Jelikož se ovšem několik hodin před

a připoutají je, připojí všechny důležité rozvody, poté uzavřou poklop a zajistí ho. Jde tedy o poslední osoby, které vidí tvář v tvář, než odstartují. A zejména v dobách misí Gemini a Apollo bývalo zvykem, že jednotlivé posádky dávaly šefovi uzavíracího týmu Guenteru Wendtovi nějaký dárek. Wendt byl špičkový odborník, přičemž se vědělo, že nic důležitého nepřehlédne a svoji práci splní na sto procent. Proto si ho astronauti často žádali a měli ve zvyku jej i podarovat.

Při hře Possum's Fargo stojí astronauti kolem stolu a hrají na co nejhorší kartu tak dlouho, dokud neprohraje velitel

startem na obslužné věži vypínala voda, a záchod tudíž už nesplachoval, nešlo pryč o nijak příjemný zážitek.

Poté se tedy již astronauti usadí do křesel v kabině a start se neúprosně blíží...

Na vrcholu obslužné věže je přivítá takzvaný uzavírací tým. Jedná se o techniky, kteří astronauty usadí do křesel v lodi

O jaké dárky se jednalo?

Například u Gemini 9 byly se startem docela potíže a z technických důvodů se letělo až na několikátý pokus. Tom Stafford

Obří sirka v ruce Toma Stafforda, velitele Gemini IXA, se stala součástí tradičního vtípkování mezi posádkami a uzavíracím týmem

Astronauti totiž vzali nášivky do vesmíru a po letu je členům uzavíracího týmu vrátili „pokřtěné“. Uvedená tradice se přitom dodržuje dodnes, takže se při každém letu Crew Dragonu vezou v lodi do vesmíru a zase zpátky i popsané nášivky.

Zajímavou tradici tvoří také podepisování se na stěnu takzvaného Bílého pokoje. Kde se uvedená místnost nachází a proč tam astronauti před letem do vesmíru zvětšují své jméno?

Jedná se o místnost obslužné věže, která přisedá přímo na vstup do kosmické lodi. Tradici zahájila právě první posádka Crew Dragonu a od té doby se na zmíněnou stěnu podepisují všichni, kdo v Crew Dragonu letí.

Mezi tradice ovšem patří třeba i zvonění na zvonec při nástupu do lodi...

Uvedený zvyk se odvozuje z námořnictví, kdy zvuk zvonce ohlašoval příchod důstojníka na palubu nebo jeho odchod z paluby, a praktikuje se například při letech Blue Origin: Ten, kdo si koupí „lístek“ a letí v lodi New Shepard, si při nástupu do kabiny v nejvyšším patře obslužné věže zazvoní na zvonec.

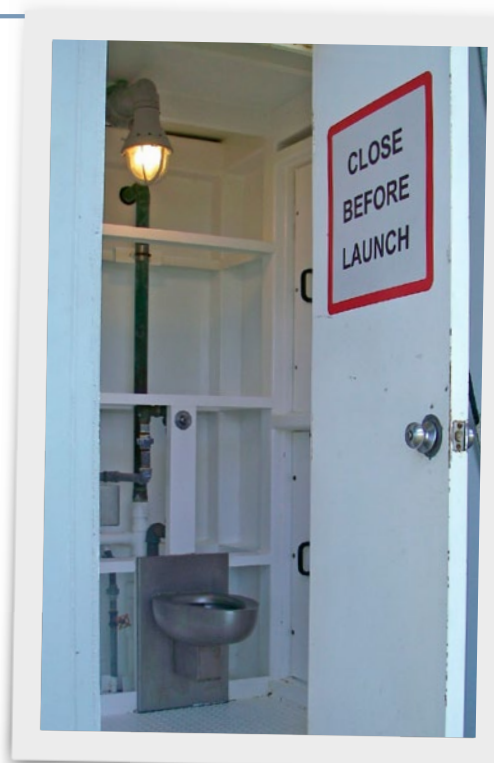
Žerty záložníků

Po usednutí do kabiny přicházejí další překvapení, například žertíky od záložní posádky, ponechané kolegům na palubě...

Poslední toaleta na Zemi – tak astronauti přezdívali této místnosti na startovací rampě

Přesně tak. Dnes už to neplatí, ale v dobách misí Mercury, Gemini a Apollo bývaly podobné vtípky dost běžné a speciálně Američané v nich patřili ke skutečným přeborníkům. Když se například John Glenn v únoru 1962 usadil do lodi Friendship 7 Mercury a odkryl víčko periskopu, spatřil na jeho vnitřní straně takové hezké malůvky. Připravili mu je tam jeho kamarádi ze záložní posádky, aby ho trochu pozlobili. Někteří členové zálohy dokonce složili básně, které sice nebyly zcela na hraně, ale hlavní posádku lehce iritovaly.

Záložní posádka měla tedy občas poněkud zvláštní smysl pro humor, že? Pro její členy to určitě nebylo snadné. Trénovali stejně jako hlavní tým,

Zajímavý byl i suvenýr od Michaela Collinse z Apolla 11, který vášnivému rybáři Guenterovi donesl velkého trofejního pstruha

a pak většinou stejně neletěli. Zřejmě tedy brali situaci tak, že když to nejde, dají aspoň takto vědět, že jsou tady a jsou kdykoliv ochotní převzít povinnosti hlavní posádky.

Právě záložní posádka Apolla 14 připravila Shepardovi opravdu velké překvapení, které číhalo téměř v každé přihrádce jejich lodi...

Ano, šlo doslova o „nášivkovou kalamitu“. Záložní posádka si totiž nechala vyrobit spoustu neoficiálních nášivek a „nastrkala“ je v kosmické lodi opravdu všude. Když už pak bylo Apollo 14 na cestě k Měsíci, tak kdykoliv astronauti otevřeli jakýkoliv prostor či skříňku, vždycky na ně vykoukla alespoň jedna

taková nášivka. Rozhodně to pro ně nebylo příliš příjemné, a Shepard to také poměrně nevrle komentoval.

Přesto se nejednalo o nejdivočejší překvapení a došlo i na krušnější chvíli, že?

Ne snad doslova krušnější, ale rozhodně zajímavé – třeba při misi Apolla 12. Každý astronaut měl na levém rukávu kombinézy připravený checklist, tedy takovou knížičku se seznamem úkonů pro lunární vycházku, aby na něco nezapomněli, jelikož každá minuta na povrchu Měsíce měla cenu zlata. Jenže jejich záložníci pod vedením Davida Scotta jim tam přilepili různé obrázky a pod ně vždycky připsali krátkou notičku. Například pod fotkou jakési spoře oděné krasavice stálo: „Viděli jste nějaké zajímavé kopce a údolí?“ Není tedy divu, že astronauti Apolla 12 během lunárních vycházek každou chvíli propukali v smích. Nikdo tehdy ovšem nevěděl, čemu se

Společná kresba dětí členů posádky znamená memento pro ty, kdo se podílejí na startech

rozhovor Ondřej Šamárek, 1. část

směji. Něco podobného pak zopakovala záložní posádka Apolla 16.

Malůvky v řídicím středisku

Tradice se nevyhnuly ani středisku řízení. Mohl byste nám některé z nich přiblížit?
Kupříkladu v rámci střediska řízení startu neboli Launch Control Center se odehrávalo několik zvláštních tradic a jedna z těch nejdůležitějších spadala do éry raketoplánů. Odpočet se vždycky zastavil devět minut před startem a kontrolovala se určitá data a procesy. Říká se tomu „hold“, tedy přerušení odpočtu, přičemž vždy trvalo několik desítek minut. A právě během této doby vyšli na vyhlídkovou terasu centra rodinní příslušníci posádky, aby mohli sledovat start zblízka – nikým nerušení, bez zástupců tisku, jen manželky, manželé a děti.

Díky rodinám astronautů, a především jejich dětem vznikají i hezké obrázky, týkající se vesmírných misí...

Rodiny posádek mají k dispozici místnost vyhrazenou pouze pro ně, včetně občerstvení. Děti astronautů pak dostanou obří papír, fixy a mohou malovat, co chtějí.

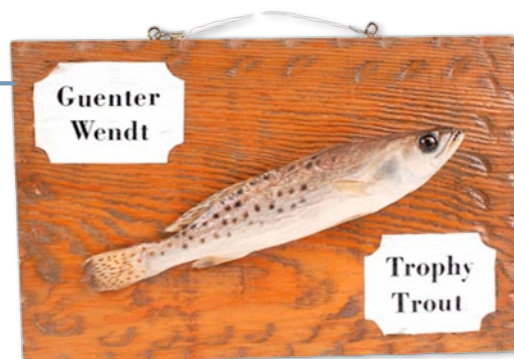
Trofejní pstruh představoval žertovný dárek posádky Apolla 11 šéfovi uzavíracího týmu Guenteru Wendtovi

Husband velel misi STS-107 Columbia, která, jak víme, do cíle nikdy nedoletěla... Připojené datum, šestnáctého ledna 2003, je přesně dnem startu Columbie. Takže občas je to skutečně mrazivé.

Dáte si fazole?

A přichází okamžik nejdůležitější, samotný start. Když se pak podaří, mohou všichni konečně slavit!

Pro astronauty v tu chvíli všechno teprve začíná, ale středisko řízení startu opravdu může slavit. Tam totiž hlavní díl práce končí, jakmile raketa mine obslužnou věž, načez dohled nad letem přebírá centrum v Houstonu. Už od dob prvního raketoplánu se přitom v Launch Control Center slaví fazolemi! Vedoucímu testování Normu Carlsonovi se totiž zželelo pracovníků, kteří při přípravách na zmíněný premiérový start trávili za ovládacími konzolami někdy

tradici se přezdívá „Beans are Go“ neboli „fazole mají zelenou“ a nesměla se vynechat po žádném startu raketoplánu.

Na závěr bychom neměli zapomenout ani tradici, jež se týkala přímo šéfa startu, a především jeho kravaty...

Je to tak, ani šéf či ředitel startu se tradicím nevyhnul. Když poprvé řídil start kosmické lodi, za velké slávy a všeobecného veselí mu ustříhli kravatu. Daný zvyk má hodně společného s letci, protože u stíhačů se stříhala kravata za první sestřel. ✍

V příštím vydání se můžete v podobně laděném rozhovoru těšit na výlet mezi sovětské, respektive ruské kosmonauty a jejich tradice.

Na fotkách byly mimo jiné spoře oděné krasavice. Není tedy divu, že astronauti Apolla 12 při lunárních vycházkách každou chvíli propukali v smích

Většinou udělají takové společné dílo, které se po vzletu kosmické lodiзарámuje a pověsí se na chodbu střediska řízení startu.

Není to i taková trošku mrazivá připomínka pracovníkům pozemního týmu, koho by se nejvíc dotkly případné potíže při misi?

Přesně tak. Zmíněná dílka visí na očích všem, kdo se na startech pilotovaných strojů podílí, a připomínají pracovníkům střediska, že každé jejich rozhodnutí přímo ovlivňuje i rodiny astronautů. Protože kosmonautika je riziková, jak dokazuje mimo jiné jedna fotografie z ochozu právě ze dne startu: V dálce je na ní vidět rampa s raketoplánem a v popředí stojí manželka Ricka Husbanda s dětmi.

skoro i dvacet hodin. Jelikož k tomu přikouvali jen oschlé sendviče, rozhodl se Carlson, že jim udělá pořádné jídlo podle rodinného receptu. A šlo právě o fazole. Po úspěšném startu STS-1 je potom kolegům připravil znovu, načez už se vařily pokaždé – a pokaždé ve větších a větších nádobách. Zmíněné

Beans are Go neboli „zelená pro fazole“. Také pracovníci střediska řízení startu umějí slavit